

Originalni naučni rad

Uticaj stresogenih faktora radnog mjesta na zdravlje zaposlenih u različitim nivoima zdravstvene zaštite na području Doboja

Dragana Božić

Medicinska škola, Doboj, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

Kratak sadržaj

Uvod. Rad se bavi analizom uticaja radnog mjesta na stres zaposlenih u različitim nivoima zdravstvene zaštite na području Doboja i procjenom subjektivnog osjećaja zdravstvenih radnika prema radnom mjestu.

Metode. Istraživanjem je obuhvaćeno 300 zdravstvenih radnika od kojih je 127 (42,33%) iz primarne i 173 (57,67%) iz sekundarne zdravstvene zaštite. Podaci su prikupljeni u periodu maj – juni 2016. godine metodom anketiranja u zdravstvenim ustanovama na području Doboja. U analizi podataka korišćeni su t-test i χ^2 - test.

Rezultati. Istraživanjem je potvrđeno da ne postoji statistički značajna razlika u socio-demografskim karakteristikama (pol, dob, bračno stanje, trenutni radni staž i članstvo u strukovnim/profesionalnim udruženjima) ispitanika iz primarnog i sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite, dok postoji statistički značajna razlika u stepenu obrazovanja ($p = 0,044$) ukupnom radnom stažu ($p = 0,002$) i poziciji radnog mjesta ($p = 0,020$). Više od polovine ispitanika (58%) smatra da posao značajno utiče na njihovo zdravlje, a prosječne vrijednosti odgovora ispitanika iz sekundarne zdravstvene zaštite na sva pitanja o uticaju posla na njihovo zdravlje veće su u odnosu na ispitanike iz primarne zdravstvene zaštite. Oko polovine svih ispitanika izjasnilo se da radi pod velikim pritiskom, fizičku iscrpljenost zbog posla navodi 38,4% ispitanika, a 39% ispitanika svoj posao "nosi sa sobom" u mislima izvan radnog vremena. Ipak, 77,0% od svih ispitanika se izjasnilo da ne bi prestali raditi u zdravstvenom sektoru i kada bi to mogli, niti u zdravstvenoj organizaciji u kojoj trenutno rade.

Zaključak. Stresori radnog mjesta prisutni su na oba nivoa zdravstvene zaštite. Zdravstveni radnici zaposleni u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti izloženiji su stresogenim faktorima na radu u odnosu na zaposlene u primarnoj zdravstvenoj zaštiti. Značajna većina zaposlenih ne izražava negativna osjećanja prema radnom mjestu koje obavljaju i nisu skloni promjeni radnog mjesta.

Ključne riječi: stres na radnom mjestu, stresogeni faktori, primarni/sekundarni nivo zdravstvene zaštite

Adresa autora:
Mr Dragana Božić
Ul. Kolona "15. maj" 21/5,
74371 Petrovo
dragana.p.bozic@gmail.com

Uvod

Stres na radnom mjestu, iako prisutan skoro kod svih profesija, ipak je značajnije izražen kod pojedinih, specifičnih zanimanja, kao što je i zanimanje zdravstvenih radnika. Specifičnosti profesije zdravstvenih radnika sa aspekta izloženosti stresu, proizilaze iz značaja zdravstvenog sistema za društvenu zajednicu, očekivanja različitih interesnih grupa (bolesnika, zdravstvenih radnika, struke, društvene zajednice, vlade, politike, itd.), načina organizovanja posla, načina rukovođenja, donošenja odluka, nivoa edukacije i dostupnosti stručnog usavršavanja, komunikacije zdravstvenog sistema sa javnošću, drugim vladinim i nevladinim sistemima, i brojnih drugih faktora.

Stres ima izrazito negativan uticaj na zdravlje zaposlenih koji se manifestuje kroz: (1) smanjenje njihove radne sposobnosti i rezultata rada; (2) porast problema u funkcionisanju ličnosti; (3) sve izraženije smetnje u komuniciranju sa radnim kolegama; (4) porast nasilničkog i eksczesnog ponašanja, i dr. Izvori stresa, odnosno stresori, mogu biti spoljašnja dešavanja i unutrašnji podsticaji koji dovode do pojave stresa. Stresore možemo podijeliti u četiri različite grupe, i to: fizički, psihološki, socijalni i duhovni stresori [1]. Faktori, koji su izvor stresa na poslu, dijele se na dvije osnovne grupe: faktori radnog okruženja i psihosocijalni organizacijski faktori [2]. Stresne reakcije zaposlenih mogu se manifestovati pojedinačno ili kao kombinacija tri oblika i to: fiziološke reakcije, psihološke reakcije i promjene ponašanja [1].

Polazeći od teze da izloženost stresogenim faktorima zavisi od radnog mjesta, u radu je ispitan uticaj stresogenih faktora na zaposlene u primarnoj u odnosu na sekundarnu zdravstvenu zaštitu. Rad se bavi analizom uticaja radnog mjesta na stres zaposlenih u različitim nivoima zdravstvene zaštite na području Doboja, i predstavlja dio obavljenih istraživanja u okviru Završnog rada autora na drugom ciklusu studija na Fakultetu zdravstvenih studija u Sarajevu [3]. Izvršena je procjena radnog mjesta sa aspekta stresogenih faktora i uticaj radnog mjesta na zdravlje zaposlenih, kao i procjena subjektivnog os-

jećaja zdravstvenih radnika prema svom radnom mjestu u različitim nivoima zdravstvene zaštite.

Metode rada

Istraživanjem je obuhvaćeno 300 zdravstvenih radnika (127 ili 42,33% iz sektora primarne zdravstvene zaštite i 173 ili 57,67% iz sektora sekundarne zdravstvene zaštite) na području Doboja. Uzorak je sastavljen od 242 (80,67%) osobe ženskog pola i 58 (19,33%) osoba muškog pola (Tabela 1). Primarnoj zdravstvenoj zaštiti pripada 101 (33,67%) anketirana osoba ženskog pola i 26 (8,67%) osoba muškog pola. Sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti pripada 141 (47,0%) osoba ženskog pola i 32 (10,67%) osobe muškog pola. Starost anketiranih zdravstvenih radnika je od 18 do 65 godina. Najveći dio anketiranih ima srednju stručnu spremu 211 (70,3%) od kojih je 83 (27,7%) iz primarne a 128 (42,7%) iz sekundarne zdravstvene zaštite.

Istraživanje je izvršeno metodom anketiranja koje je sprovedeno u Javnoj zdravstvenoj ustanovi „Dom zdravlja“ Doboj, Javnoj zdravstvenoj ustanovi Dom zdravlja „Ozren“ Petrovo, Zdravstvenoj ustanovi specijalističkom centru „Polymed“ Doboj i u Javnoj zdravstvenoj ustanovi Bolnica „Sveti apostol Luka“ u Doboju. Istraživanje je sprovedeno u periodu maj - juni 2016. godine.

Za prikupljanje potrebnih podataka korišćen je upitnik adaptiran prema referalnim istraživačkim instrumentima iz oblasti stresa na radnom mjestu, na prvom mjestu „Maslach Burnout Inventory“ [4] i „Occupational Stress Questionnaire“ [5], koji su korišćeni kao adaptirani upitnici u sličnim istraživanjima naših autora - Milošević i sar. [6], Knežević i sar. [7], Selmanović i sar. [8], Pavlović i sar. [9]. Anketni upitnik se sastoji od dva dijela. Prvi dio obuhvata opšte podatke (pol, dob, obrazovanje, profil, trenutno radno mjesto, ukupna dužina radnog iskustva, dužina radnog iskustva na trenutnoj poziciji), a u drugom dijelu upitnika su uključeni odabrani stresogeni faktori na radnom mjestu, pitanja (organizacija rada, radno vrijeme, mogućnost usavršavanja, napredovanje u službi, podjela posla, timski

rad, međuljudski odnosi, komunikacije, informisanost, učešće u donošenju odluka). Upitnikom je obuhvaćeno 38 stresogenih faktora. Procjenu svog radnog mjesta i uticaja radnog mjesta na njihovo zdravlje ispitanici su dali odgovorima na 7 odabranih izjava (CP1 do CP7) koji su ocjenjivani Likertovom skalom: 1 - Nimalo se ne slažem; 2 - Ne slažem se; 3 - Djelimično se slažem; 4 - Slažem se i 5 - Izrazito se slažem. U dodatnom dijelu Upitnika, odabrano je i 5 izjava (PC1 do PC5) kako bi se procijenila trenutna osjećanja ispitanika u vezi sa radnim mjestom. Odgovaralo se sa: "DA", "NE" i "NE ZNAM".

Rezultati analize podataka prikazani su deskriptivnom statistikom, tabelarno i grafički. Unos, obrada i analiza prikupljenih podataka obavljena je koristeći statističku aplikaciju (SPSS ver. 22.0), dok je dodatna obrada, izrada tabela i grafikona obavljena programom MS Excel 2007. Rezultati su međusobno uspoređeni na nivou 5% nivoa značajnosti χ^2 -kvadrat testom, odnosno t- testom u zavisnosti od vrste varijabli.

Rezultati

U tabeli 1 upoređene su osnovne karakteristike ispitanika u primarnoj i sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti. χ^2 testom je utvrđeno da se ispitanici iz primarne i sekundarne zdravstvene zaštite ne razlikuju značajno po polu i dobnoj starosti. Takođe, bračno stanje, radni staž u radnoj ustanovi u kojoj je radnik trenutno zaposlen i članstvo u strukovnim/profesionalnim udruženjima ne razlikuju se značajno između zaposlenih u primarnoj u odnosu na one u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti (rezultati nisu prikazani na tabeli). Međutim, χ^2 test je potvrdio da postoji statistički značajna razlika u raspodjelama učestalosti pojavljivanja po nivoima zdravstvene zaštite u sljedećim karakteristikama ispitanika: stepen obrazovanja ($p = 0,044$), sektor u kome je zasnovan radni odnos ($p = 0,000$); ukupni radni staž ($p = 0,002$) i pozicije na radnom mjestu ($p = 0,020$).

Pregled odgovora ispitanika o procjeni svog radnog mjesta i uticaja na njihovo zdravlje dat je u tabeli 2. Kao što se može uočiti, prosječne vrijednosti odgovora ispitanika iz sekundarne zdravstvene zaštite veće su u

Tabela 1. Osnovne karakteristike ispitanika zaposlenih u službama primarne, odnosno sekundarne zdravstvene zaštite

	Karakteristike ispitanika	Nivo zdravstvene zaštite		Ukupno	p (χ^2)
		Primarna	Sekundarna		
Pol	Ženski	101 (33,7)	141 (47,0)	242 (80,7)	0,669
	Muški	26 (8,7)	32 (10,7)	58 (19,3)	
Dob, godine	19-24 god.	6 (2,0)	15 (5,0)	21 (7,0)	0,242
	25-29 god.	13 (4,3)	14 (4,7)	27 (9,0)	
	30-34 god.	21 (7,0)	22 (7,33)	43 (14,3)	
	35-39 god.	31 (10,3)	35 (11,7)	66 (22,0)	
	40-44 god.	10 (3,3)	19 (6,3)	29 (9,6)	
	45-49 god.	11 (3,7)	9 (3,0)	20 (6,7)	
	50-54 god.	12 (4,0)	33 (11,0)	45 (15,0)	
	55-59 god.	21 (7,0)	24 (8,0)	45 (15,0)	
Stepen obrazovanja	60-65 god.	2 (0,7)	2 (0,7)	4 (1,4)	0,044
	SSS	83 (27,7)	128 (42,7)	211 (70,3)	
	VŠS	2 (0,7)	8 (2,7)	10 (3,4)	
	Fakultet	21 (7,0)	22 (7,3)	43 (14,3)	
	Specijalizacija	15 (5,0)	8 (2,7)	23 (7,7)	
	Magisterij	2 (0,7)	0 (0,0)	2 (0,7)	
	Ostalo	4 (1,3)	7 (2,3)	11 (3,6)	

Podaci su prikazani kao broj (%). SSS-srednja stručna sprema; VŠS- visoka školska sprema

Tabela 1. (Nastavak)

	Karakteristike ispitanika	Nivo zdravstvene zaštite		Ukupno	p (χ^2)
		Primarna	Sekundarna		
Radni odnos (Sektor)	Isključivo javni sektor	103 (34,3)	171 (57,0)	274 (91,3)	< 0,001
	Isključivo privatni sektor	19 (6,3)	0 (0,0)	19 (6,3)	
	Javni i privatni sektor	5 (1,7)	2 (0,7)	7 (2,4)	
Radni staž (ukupno)	do 5 god.	30 (10,0)	51 (17,0)	81 (27,0)	0,002
	6-9 god.	23 (7,7)	18 (6,0)	41 (13,7)	
	10-15 god.	17 (5,7)	10 (3,3)	27 (9,0)	
	16-19 god.	12 (4,0)	11 (3,7)	23 (7,7)	
	20-25 god.	17 (5,7)	34 (11,3)	51 (17,0)	
	26-29 god.	4 (1,3)	23 (7,7)	27 (9,0)	
Pozicija u radnoj ustanovi	≥30 god.	24 (8,0)	26 (8,7)	50 (16,7)	0,020
	Direktor	1 (0,3)	0 (0,0)	1 (0,3)	
	Rukovodilac sektora/službe/odjela	7 (2,3)	2 (0,7)	9 (3,0)	
	Glav. med.sestra/ tehničar zdravstvene ustanove/klinike/odjela	7 (2,3)	14 (4,7)	21 (7,0)	
	Stručni saradnik	2 (0,7)	1 (0,3)	3 (1,0)	
	Med. sestra/tehničar	86 (28,7)	139 (46,3)	225 (75,0)	
Ostalo	24 (8,0)	17 (5,7)	41 (13,7)		

Tabela 2. Odgovori ispitanika o uticaju radnog mjesta na njihovo zdravlje

	Nivo ZZ	Odgovori					Arit. sr ± SD	P
		1	2	3	4	5		
CP1 – Moj posao značajno utiče na moje zdravlje.	Primarna	7 (2,3)	12 (4,0)	47 (15,67)	36 (12,0)	25 (8,3)	3,47±1,083	0,018
	Sekundarna	9 (3,0)	14 (4,7)	37 (12,3)	59 (19,7)	54 (18,0)	3,78±1,130	
	Ukupno CP1	16 (5,3)	26 (8,7)	84 (28,0)	95 (31,7)	79 (26,3)	3,65±1,119	
CP2 – Svaki dan radim pod velikim pritiskom.	Primarna	6 (2,0)	28 (9,3)	49 (16,3)	23 (7,7)	21 (7,0)	3,20±1,106	< 0,001
	Sekundarna	10 (3,3)	20 (6,7)	46 (15,3)	36 (12,0)	61 (20,3)	3,68±1,228	
	Ukupno CP2	16 (5,3)	48 (16,0)	95 (31,6)	59 (19,7)	82 (27,3)	3,48±1,200	
CP3 – Osjećam stalnu nervozu zbog posla koji radim.	Primarna	18 (6,0)	40 (13,3)	42 (14,0)	18 (6,0)	9 (3,0)	2,69±1,103	0,005
	Sekundarna	21 (7,0)	43 (14,3)	43 (14,3)	31 (10,3)	35 (11,7)	3,09±1,313	
	Ukupno CP3	39 (13,0)	83 (27,6)	85 (28,3)	49 (16,3)	44 (14,7)	2,92±1,243	
CP4 – Osjećam stalnu fizičku iscrpljenost zbog mog posla.	Primarna	15 (5,0)	28 (9,3)	50 (16,7)	20 (6,7)	14 (4,7)	2,92±1,138	< 0,001
	Sekundarna	10 (3,3)	23 (7,7)	59 (19,7)	36 (12,0)	45 (15,0)	3,48±1,179	
	Ukupno CP4	25 (8,3)	51 (17,0)	109 (36,4)	56 (18,7)	59 (19,7)	3,24±1,193	
CP5 – Često sam zabrinut/a nakon donošenja neke odluke na poslu.	Primarna	14 (4,7)	34 (11,3)	52 (17,3)	18 (6,0)	9 (3,0)	2,80±1,049	0,391
	Sekundarna	26 (8,7)	43 (14,3)	48 (16,0)	32 (10,7)	24 (8,0)	2,91±1,261	
	Ukupno CP5	40 (13,4)	77 (25,6)	100 (33,3)	50 (16,7)	33 (11,0)	2,86±1,176	
CP6 – Često „nosim svoj posao sa sobom“ u mislima van radnog vremena.	Primarna	23 (7,7)	25 (8,3)	44 (14,7)	18 (6,0)	17 (5,7)	2,85±1,260	0,007
	Sekundarna	21 (7,0)	31 (10,3)	39 (13,0)	46 (15,3)	36 (12,0)	3,26±1,306	
	Ukupno CP6	44 (14,7)	56 (18,6)	83 (27,7)	64 (21,3)	53 (17,7)	3,09±1,301	
CP7 – Često slabo spavam i tokom noći razmišljam o poslu.	Primarna	39 (13,0)	34 (11,3)	30 (10,0)	12 (4,0)	12 (4,0)	2,40±1,274	0,019
	Sekundarna	40 (13,3)	44 (14,7)	35 (11,7)	23 (7,7)	31 (10,3)	2,77±1,411	
	Ukupno CP7	79 (26,3)	78 (26,0)	65 (21,7)	35 (11,7)	43 (14,3)	2,62±1,365	
Ukupno	Primarna	122 (5,8)	201 (9,57)	314 (14,9)	145 (6,9)	107 (5,1)		
		137 (6,5)	218 (10,4)	307 (14,6)	263 (12,5)	286 (13,6)		

Podaci su prikazani kao broj (%).

Odgovori: 1 = nimalo se ne slažem; 2 = ne slažem se; 3 = djelimično se slažem; 4 = slažem se; 5 = izrazito se slažem;

ZZ - zdravstvena zaštita

odnosu na odgovore ispitanika iz primarne zdravstvene zaštite na sva pitanja (CP1 do CP7). T-test je potvrdio da postoji statistički značajna razlika između prosječnih vrijednosti odgovora na sva pitanja, osim na pitanje CP5 "Često sam zabrinut nakon donošenja neke odluke u poslu koji radim" ($p = 0,391$).

U tabeli 3 dati su odgovori ispitanika u oba nivoa zdravstvene zaštite kojima se izražava trenutni osjećaj ispitanika u vezi sa njihovim radnim mjestom. Kao što se može uočiti, u oba nivoa zdravstvene zaštite preovladavaju odgovori "Ne" (ukupan uzorak: 67,8%; primarni nivo zdravstvene zaštite: 37,5%; sekundarni nivo zdravstvene zaštite: 30,3%), dok je odgovori "Da" dalo samo 19,1% ispitanika (primarni nivo zdravstvene zaštite: 7,9% a sekundarni nivo: 11,2%).

Statistički značajna razlika u raspodjeli učestalosti odgovora utvrđena χ^2 - testom, prisutna je između odgovora na pitanje PC3

($p = 0,049$) i pitanje PC5 ($p = 0,003$). Dakle, ispitanici iz sekundarnog nivoa zaštite izražavaju manju želju za promjenom radnog mjesta ali u okviru radne ustanove u kojoj trenutno rade (PC3) ili, uopšte ne razmišljaju o promjeni radnog mjesta (PC5). Na ostala pitanja: PC1, PC2 i PC4, iako je zastupljenost negativnih odgovora kod ispitanika iz sekundarnog nivoa zaštite veća u odnosu na primarni nivo zaštite, razlika nije statistički značajna.

Preko 3/4 ispitanika u ukupnom uzorku (77,0%) se izjasnilo da ne bi odmah prestali raditi u zdravstvenom sektoru i kada bi to mogli (PC1), niti u zdravstvenoj organizaciji u kojoj trenutno rade (PC3: 75,3%). Mali broj ispitanika (7,0%) se izjasnio da želi promijeniti radno mjesto izvan trenutne radne ustanove a 11,3% bi željelo promijeniti radno mjesto u ustanovi gdje trenutno rade. Uopšte ne razmišlja o promjeni radnog mjesta 53,0% ispitanika, dok njih 28,3% razmišlja o promjeni radnog mjesta.

Tabela 3. Odgovori kojima se izražava trenutni osjećaj ispitanika u vezi sa radnim mjestom

	Nivo zdravstvene zaštite	Da	Ne	Ne znam	χ^2 p
PC1 - Kada bih mogao/la odmah bih prestao/la raditi u zdravstvenom sektoru.	Primarna	11 (3,7)	103 (34,3)	13 (4,3)	0,267
	Sekundarna	25 (8,3)	128 (42,7)	20 (6,7)	
	Ukupno PC1	36 (12,0)	231 (77,0)	33 (11,0)	
PC2 - Kada bih mogao/la odmah bih prestao/la raditi u ovoj radnoj ustanovi.	Primarna	12 (4,0)	103 (34,3)	12 (4,0)	0,139
	Sekundarna	25 (8,3)	123 (41,0)	25 (8,3)	
	Ukupno PC2	37 (12,3)	226 (75,3)	37 (12,3)	
PC3 - Želim promijeniti radno mjesto, ali ostati u ovoj radnoj ustanovi.	Primarna	10 (3,3)	107 (35,7)	10 (3,3)	0,049
	Sekundarna	24 (8,0)	125 (41,7)	24 (8,0)	
	Ukupno PC3	34 (11,3)	232 (77,4)	34 (11,3)	
PC4 - Želim promijeniti radno mjesto izvan ove radne ustanove.	Primarna	5 (1,7)	110 (36,7)	12 (4,0)	0,082
	Sekundarna	16 (5,3)	133 (44,3)	24 (8,0)	
	Ukupno PC4	21 (7,0)	243 (81,0)	36 (12,0)	
PC5 - Uopšte ne razmišljam o promjeni radnog mjesta.	Primarna	81 (27,0)	31 (10,3)	15 (5,0)	0,003
	Sekundarna	78 (26,0)	54 (18,0)	41 (13,7)	
	Ukupno PC5	159 (53,0)	85 (28,3)	56 (18,7)	
Ukupno	Primarna	119 (7,9)	454 (30,3)	62 (4,1)	
	Sekundarna	168 (11,2)	563 (37,5)	134 (8,9)	
		287(19,1)	1017 (67,8)	196 (13,1)	

Diskusija

Istraživanjem je obuhvaćeno 300 ispitanika, od kojih je 127 (42,33%) sa nivoa primarne i 173 (57,67%) sa nivoa sekundarne zdravstvene zaštite. Faktori radnog mjesta, koji su obuhvaćeni analizom, odnose se na pokazatelje ličnosti (pol, dob i bračno stanje), stepen obrazovanja, sektor zaposlenja (javni, privatni), radni staž (ukupni i staž u trenutnoj radnoj ustanovi), poziciju radnog mjesta i članstvo u profesionalnim/strukovnim udruženjima. Analiziran je uticaj svakog pojedinačnog faktora radnog mjesta na stres zaposlenih a kroz odgovarajuća statistička testiranja utvrđena je značajnost razlike ovih faktora u različitim nivoima zdravstvene zaštite na području Doboja. Najveći dio ispitanika (31,7%) je na pitanje da li njihov posao utiče na njihovo zdravlje odgovorio sa „Slažem se“ (19,7% u sekundarnoj i 12,0% u primarnoj zdravstvenoj zaštiti), a 26,3% je odgovorilo „Izrazito se slažem“ (18,0% u sekundarnoj i 8,3% u primarnoj), dok je 28,0% odgovorilo „Djelimično se slažem“ (primarna zdravstvena zaštita 15,67%, sekundarna zdravstvena zaštita 12,3%). Samo 14,0% zdravstvenih radnika sa oba nivoa se izjasnilo da se „Ne slaže“ i „Nimalo se ne slaže“ da posao koji obavljaju utiče na njihovo zdravlje (Tabela 2). Može se uočiti da je udio ispitanika koji su odgovorili sa „Slažem se“ i sa „Izrazito se slažem“ veći na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite i iznosi 37,7% dok je na primarnom nivou skoro dvostruko manji i iznosi 20,3%.

Istraživanje obavljeno u Italiji pokazalo je da se 33,7% anketiranih zdravstvenih radnika izjasnilo da njihov posao loše utiče na njihovo zdravlje [10]. Na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite 32,3% ispitanika se „slaže“ i „izrazito se slaže“ da rade pod velikim pritiskom, na primarnom nivou taj broj ispitanika je za polovinu manji i iznosi (14,7%). Dakle, radnici zaposleni u primarnoj zdravstvenoj zaštiti izloženi su znatno manjem pritisku u odnosu na radnike sekundarne zdravstvene zaštite. Međutim, skoro polovina radnika u oba nivoa

zdravstvene zaštite, izjasnili su se da rade pod velikim pritiskom.

Veći dio ispitanika u ovoj studiji nema osjećaj stalne nervoze zbog posla koji rade, s tim da postoje razlike u nivoima zdravstvene zaštite, tako da veću nervozu osjećaju ispitanici koji rade na sekundarnom nivou i njih 22% se slaže i izrazito se slaže da osjećaju stalnu nervozu, a na primarnom nivou njih 9%. Da osjećaju fizičku iscrpljenost zbog posla koji rade slaže se i izrazito se slaže 27% ispitanika sa sekundarnog nivoa, dok je na primarnom nivou taj udio dosta manji (11,4%), što je za očekivati s obzirom da je rad u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti značajno kompleksniji i fizički zahtjevniji.

Zabrinutost nakon donošenja odluka na poslu uz ocjenu „Izrazito se slaže“ dalo je 11,0% ispitanika (8,0% u sekundarnoj i 3,0% u primarnoj zdravstvenoj zaštiti), dok je sa „Slažem se“ odgovorilo 16,7% anketiranih (10,7% iz sekundarnog i 6,0% iz primarnog sektora), što ne predstavlja značajnu razliku između nivoa zdravstvene zaštite. Može se konstatovati da su zdravstveni radnici prilično sigurni u svoj način rada i da zbog toga ovo nije vodeći faktor koji kod njih izaziva stres. Međutim, da često svoj posao „nose sa sobom“ u mislima izvan radnog vremena odgovorilo sa „Slažem se“ i „Izrazito se slažem“ ukupno 39,0% ispitanika, od toga „Slažem se“ 21,3% (15,3% u sekundarnoj i 6,0% u primarnoj zdravstvenoj zaštiti), a „Izrazito se slažem“ 17,7% (12,0% iz sekundarne i 5,7% iz primarne zdravstvene zaštite). Analiza je pokazala da postoji značajna razlika u odgovorima ispitanika iz različitih nivoa zdravstvene zaštite. Od ukupnog udjela ispitanika sa oba nivoa, njih 39%, je odgovorilo sa „Slažem se“ i „Izrazito se slažem“ i to na sekundarnom nivou je znatno veći broj ispitanika koji nosi svoj posao u mislima izvan radnog vremena i iznosi 27,3%, dok na primarnom nivou taj udio iznosi 11,7%. Slično istraživanje kod anketiranih zdravstvenih radnika u Mostaru pokazalo je da njih 77,9% nakon odlaska sa posla ne misli o pacijentima [11]., ukupno 26% ispitanika sa oba

nivoa zdravstvene zaštite se slaže i izrazito se slaže da često slabo spava i tokom noći razmišlja o poslu koji radi. Taj problem je znatno manji kod zdravstvenih radnika anketiranih u Italiji i iznosi samo 15% [10].

Testiranjem razlika srednjih vrijednosti procjene radnog mjesta i uticaja na zdravlje zaposlenih u odnosu na nivo zdravstvene zaštite, statistički značajna razlika u izjavama ispitanika iz primarnog i sekundarnog nivoa utvrđena je u odgovorima na sva pitanja osim na pitanje o „Zabrinutosti nakon donošenja neke odluke u poslu“. Tako da se i ovdje može konstatovati da su ispitanici sekundarne zdravstvene zaštite na sva pitanja dali odgovore veće srednje vrijednosti, što upućuje da zaposleni u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti procjenjuju da njihov posao ima veći uticaj na njihovo zdravlje, u odnosu na zaposlene u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.

Od ukupnog broja anketiranih 77,0% ne bi odmah prestalo raditi u zdravstvenom sektoru i to njih 34,3% sa primarnog nivoa i za skoro 8% više, odnosno 42,7%, sa sekundarnog nivoa, iako su na osnovu dosadašnjih analiza na sekundarnom nivou mnogo više izloženi stresogenim faktorima (Tabela 3). Zdravstvenu ustanovu u kojoj rade ne bi odmah napustilo 75,3% ispitanika, a od onih koji bi odmah napustili zdravstvenu ustanovu u kojoj rade 8,3% je u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti, a za pola manje njih (4%) koji su zaposleni u primarnoj zdravstvenoj zaštiti. Dio onih koji bi željeli promijeniti radno mjesto ali ostati u trenutnoj radnoj ustanovi je 11,3% (8,0% u sekundarnoj i 3,3% u primarnoj zdravstvenoj zaštiti), dok je onih koji to ne žele 77,4% (41,7% u sekundarnoj i 35,7% u primarnoj zdravstvenoj zaštiti). Udio onih koji žele promijeniti radno mjesto izvan trenutne radne ustanove je ukupno na oba nivoa 7,0%, na sekundarnom

nivou udio ispitanika je veći i iznosi 5,3%, dok je udio od 1,7% ispitanika u primarnoj zdravstvenoj zaštiti zanemarljiv.

Od ukupnog broja ispitanika 53% njih ne razmišlja o promjeni radnog mjesta. Mala je razlika između primarnog nivoa gdje taj udio iznosi 27% i sekundarnog gdje je udio 26%. Možemo zaključiti da, iako su izloženi stresogenim faktorima, skoro tri četvrtine ispitanika sa oba nivoa ne bi napustilo rad u zdravstvu i svoje trenutno radno mjesto. Od ukupnog broja anketiranih zdravstvenih radnika u Mostaru promijeniti radno mjesto željelo bi 58,7% ispitanika, što je za jednu četvrtinu više nego što je dobijeno ovom analizom [11].

Zaključak

Rezultati istraživanja pokazuju da su stresori radnog mjesta prisutni u različitom intenzitetu bez obzira na nivo zdravstvene zaštite. Istraživanje je potvrdilo da u posmatranom uzorku zdravstvenih radnika postoji značajna razlika u izloženosti stresogenim faktorima na radnom mjestu zaposlenih u različitim nivoima zdravstvene zaštite. Zdravstveni radnici, zavisno od nivoa zdravstvene zaštite, različito procjenjuju svoje radno mjesto i uticaj stresogenih faktora radnog mjesta na njihovo zdravlje. Zaposleni u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti izloženiji su stresogenim faktorima na radu u odnosu na zaposlene u primarnoj zdravstvenoj zaštiti. Značajna većina zaposlenih ne izražava negativna osjećanja prema radnom mjestu koje obavljaju i nisu skloni promjeni postojećeg stanja u radnom okruženju.

Autor izjavljuje da nema sukob interesa.
The author declares no conflicts of interest.

Literatura

1. Radošević-Vidačak B. Stres na poslu. Zagreb. Medix – specijalizirani medicinski dvomjesečnik 2002;44:96-8.
2. Hudorović N, Krešić V. Izvješće- Sindrom izgaranja na poslu. Sestrinski glasnik/ Nursing Journal 2001;16:129-31.
3. Božić D. Prevencija i kontrola stresa na radnom mjestu kod zdravstvenih radnika na području Doboja. Završni rad. Drugi ciklus studija. Fakultet zdravstvenih studija, Sarajevo, 2016.
4. Maslach C, Jackson SE, Leiter MP. Maslach burnout inventory manual. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press; 1996.

5. Elo AL, Leppanen A, Lindstrom K. Occupational Stress Questionnaire: User's instruction. Helsinki, Finland: Finnish Institute for Occupational Health; 1992.
6. Milosević M, Golubić R, Mustajbegović J, Knežević B, Juras K, Bubaš M. Validacija upitnika o stresu na radnom mjestu bolničkih zdravstvenih djelatnika. *Sigurnost* 2009;51(2):75-84.
7. Knežević B, Golubić R, Milošević M, Matec L, Mustajbegović J. Zdravstveni djelatnici u bolnicama i stres na radu: istraživanje u Zagrebu. *Sigurnost* 2009;51(2):85-92.
8. Selmanović S, Pranjić N, Brekalo Lazarević S, Pašić Z, Bošnjak J, i sar. Organizacije rada kao prediktori sindroma izgaranja bolničkih liječnika. *Sigurnost* 2012;54(1):1-9.
9. Pavlović J, Joksimović BN, Joković S, Hadživuković N, Vidojević VR. Izloženost stresu medicinskih sestara i tehničara u Kliničkom centru Foča. *Biomedicinska istraživanja*, 2013;4(1):40-7.
10. Conway PM, Campanina P, Sartoria S, Dotti R, Costaa G. Main and interactive effects of shift-work, age and work stress on health in an Italian sample of healthcare workers. *Applied Ergonomics* 2008;39:630-39
11. Ćesir-Škoro I, Obradović Z, Smajkić R. Medicinske sestre i sagorijevanje na poslu. *Rauché: zdravstveni časopis*, 2012; 1. <http://www.rauche.net/izdanja/broj-1/medicinske-sestre-i-sagorijevanje-na-poslu/> Accessed Jul 9, 2017

Effect of stressgen factors of working place on employee health at different levels of health care in Dobož region

Dragana Božić

Medical school, Dobož, The Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

Introduction. This paper analyzes the impact of workplace stress on employees at different levels of health care in the Dobož region, as well as the evaluation of health professionals' subjective feelings on their workplace.

Methods. The survey encompassed 300 health professionals. 42.33% of them were primary care professionals, while 57.67% of them were from secondary health care. The data were obtained using the survey methodology in health care institutions in the Dobož region from May to June 2016. The t-test and chi-squared test were used.

Results. The study confirmed that there was no statistically significant difference in socio-demographic factors (gender, age, marital status, current work experience and membership in vocational/professional associations) where primary and secondary care professionals were concerned. On the other hand, there was a statistically significant difference in the degree of education ($p = 0.044$), the total of service ($p = 0.002$) and the position of workplace ($p = 0.020$). More than half of respondents (58%) believed that work affected their health significantly. The mean answer values of respondents from secondary care, concerning all the questions about the adverse effects of work on their health, were higher compared to the respondents from primary care. About half of respondents stated that they worked under considerable amount of pressure, 38.4% felt physical exhaustion due to their workplace, and 39% of them thought about their work during out-of-work hours. Nevertheless, 77.0% of all respondents would stop working neither in healthcare sector, even if this was possible, nor in the health organisation currently employing them.

Conclusion. The results show that workplace stressors exist regardless of the level of health care. Secondary health professionals are more exposed to stressgen factors than the ones working in primary care. A large majority of employees do not express negative feelings towards their workplace and are not prone to change of workplace.

Keywords: workplace stress, stressgen factors, primary/secondary health care level